

ȘCOLILE PRIMARE DE FETE DIN BACĂU PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Cornelia Cucu

The Primary Schools for Girls in Bacau City until The First World War **Abstract**

This article presents the evolution of the Primary Schools for Girls from Bacau City till The First World War. There are presented the improper conditions in which the instructive process took place, caused by the carelessness of local authorities regarding the school's problems: the lack of space, of furniture, of didactic materials and text books. Although there were a lot of shortcomings, the large-hearted school-teachers and professors, driven by the patriotism that characterizes the progressive teachers, have managed to raise up the Bacau City's educational system for girls to a laudable prestige that remained during the whole period of time studied here.

Key words: *evolution, schools, primary, Bacau, First World War*

Cuvinte cheie: *evoluție, școli, primare, Bacău, Primul Război Mondial*

Până la mijlocul secolului al XIX-lea, nici un document școlar din Țările Române nu face referiri la tipuri de școli destinate fetelor. Începând cu **Așezământul pentru reorganizarea învățăturilor publice în Principatul Moldovei**, din 1851, a lui Grigore Alexandru Ghica, problema științei de carte pentru fete devine o realitate, acest document prevăzând înființarea unor școli primare de fete, cu o programă diferită de cea pentru băieți. Această programă, pe lângă obiectele de studiu din programa destinată băieților („sântele rugăciuni, citirea și scrierea română, memorizații, catehismul și istoria sântă, gramatica românească și scrierea dictando, caligrafia, cunoștințe generale de geografie și în special din aceea a Principatelor, aritmetica, calcularea pe de rost și cunoașterea de măsuri, greutate și monete, cunoștințe istorice din bibliografia și prescurtare din istoria patriei, citirea și scrierea latină”), prevedea: „limba franceză, un tratat de morală adaptat pentru fete, muzică vocală, lucrul manual, desenul de flori și peisaje, ținerea socotelilor la cheltuieli”¹.

Prevederile **Legii Instrucțiunii Publice din 1864** care proclama două principii moderne în viața școlii și a societății românești – obligativitatea și gratuitatea învățământului primar – au avut urmări pozitive asupra învățământului din orașul Bacău, depunându-se mari eforturi pentru realizarea mesajului transmis de A.I.I. Cuza pe 6 decembrie 1864: „Eu țin numai decât că fiecare să știe în curând a scrie și a ceti...

¹ V.A. Urechia, **Istoria școalelor**, tom III, 1892, București, p. 30.

Instrucția primară, plătită din fondurile de binefacere ale statului, este obligatorie și gratuită pentru toți copiii de ambe sexe².

Legea asupra învățământului primar și primar-normal din 1893 (legea Take Ionescu) prevedea obligativitatea școlară pentru vârste între 7 și 14 ani, amendarea părinților care refuzau să-și trimită copiii la școală, introducerii lucrului manual în școli și munca în ateliere specializate. Legea se ocupa și de școlile normale care beneficiau și de școli de aplicație necesare pentru formarea învățătorilor și institutorilor³.

Prin **Legea asupra învățământului primar și normal-primar din 1896** (legea P. Poni) se deschide accesul la învățământ al unor cercuri tot mai largi ale populației. Se generalizează caracterul unitar al școlii primare, se propun două trepte postprimare după absolvirea învățământului primar: treapta cursurilor complementare și treapta școlii primare superioare. De asemenea, o inovație aparte o constituie înființarea cursurilor de adulți, idee profund reformatoare pe care Spiru Haret o va relua și dezvolta după 1898⁴.

Prin măsurile luate ca inspector al școlilor, membru în Cosiliul Permanent de Instrucțiune, secretar general al ministerului sau ministru, **Spiru Haret rămâne ctitorul învățământului modern din România**. Marile principii ale concepției și acțiunii sale în învățământ rămân valabile și astăzi: *democratismul* (adică opțiunea pentru un învățământ ce oferă șanse fiecăruia), *individualismul* (un învățământ ce permite și încurajează rutele individuale de calificare) și *activismul* (un învățământ orientat spre rezolvări de probleme ale vieții). Școala primară devine un centru de activitate culturală, învățământul profesional este conceput ca un sistem chemat să răspundă cerințelor economice ale timpului (**Legea învățământului profesional din 1899**), învățământul secundar se va organiza pentru băieți în gimnazii și licee, iar pentru fete în școli secundare de fete de gradele I și II în timp ce învățământul superior era organizat în universități (**Legea învățământului secundar și superior din 1898**)⁵.

Școala de Fete Nr. 1, de la 1859 la Primul Război Mondial

Încă din anul 1858, autoritățile locale au luat măsuri pentru deschiderea unei școli de fete și în Bacău, solicitând Ministerului Instrucțiunii, la începutul anului 1859, înființarea unei astfel de școli. Pe 6 februarie 1859, ministerul, cu adresa nr. 966, răspundea Primăriei arătând că „a aprobat bugetul cu cheltuieli trebuitoare pentru deschiderea unei școli de fete” exprimându-și deplina sa mulțumire și încredere că școala se va deschide până la sfârșitul anului 1859⁶. Prin adresa nr. 6849 din 1859,

² MO, nr. 274 din 8 decembrie 1864, p. 1303.

³ Gabriela C. Cristea, **Reforma învățământului. O perspectivă istorică (1864-1944)**, București, 2001, p. 93.

⁴ **Ibidem**, p. 94.

⁵ **Ibidem**, p. 112-113.

⁶ ANBacău, **fond Primăria Bacău**, dosar 44/1858, f.10.

aceeași instituție informa Municipality că „din rezultatul reviziei făcute de inspectorii generali ai școalelor, văzându-se... autoriza înființarea de școli primare de fete în poliția Bacău, Huși, Focșani, Galați, Putna etc.”⁷ Înființarea Școlii de Fete (astăzi Școala „Alexandru cel Bun”) din Bacău s-a făcut pe baza deciziei nr. 68 din 24 iulie 1859⁸ iar festivitatea inaugurării ei a avut loc în ziua de 8 octombrie 1859⁹. Chiar înainte de începerea cursurilor, directoarea Ana Dobrea, adresându-se autorităților locale, înaintează lista celor necesare funcționării școlii din care reținem: tablă pentru scris, masă și scaune, icoană, orologiu de perete, 6 scaune pentru cancelarie, două oglinzi, un clopoțel de anunțat orele, un clopoțel de catedră, două cofe pentru apă, burete, cretă, hârtie, etc.¹⁰

Deschiderea primei școli de fete din oraș era așteptată de mult și cu mare interes. Referindu-se la acest aspect, Costache Radu menționează: „Cât de mult era așteptată deschiderea unei școli de fete, găesc că e bine să fac cunoscut graba și frica care o aveau unii din părinți că fetele lor nu vor fi primite la școală”¹¹. Aceștia vor lua cu asalt autoritățile locale, două dintre „jalbele” lor fiind semnificative în acest sens. Prima, din 6 octombrie 1859, aparținând lui Constantin Damian menționa că: „am luat încredințare, că urmează a se deschide o școală de fete în oraș apoi și subscrisul având o copilă cu numele Maria în vârstă de 12 ani și fiind lipsit de mijloace a o da în osebite pensionaturi cu plată, vin a ruga pe onorabilul consiliu a o prenumera în lista elevelor ce vor fi, binevoind a avea în considerație că și eu am jărtfit servicii către patrie mai mult de 19 ani, precum în deobște e cunoscut, și adevărul că sunt lipsit de mijloace”¹². Cea de a două aparține văduvei Catinca Melinte, aceasta arătând că: „sunt acum 12 ani de zile de când mă găesc singură și rămânând împovărată de mai mulți copii și o copilă mai mică numită Ileana, așadar fiindcă s-a rânduit pension de ocârmuire apoi cu supunere mă rog ca să fie și copila mea trecută la liste, spre învățătură, căci văduvă ce sunt nu-mi dă mâna a-i da o creștere deosebită”¹³.

Prima școală publică de fete din Bacău și-a deschis porțile, în primul an, pentru 64 de eleve în clasa I-a deși cerințele erau mult mai mari, „s-ar fi putut primi 150 de fete însă localul nu avea încăpere, după cum s-a raportat și ministerului”¹⁴. Analizând lista primelor eleve înscrise, constatăm că o astfel de școală era mult solicitată, unii părinți reușind să-și înscrie în clasa I-a două sau trei fete, cum este cazul familiei Vochița Mustea, care și-a înscris cele trei fiice deși de vârste diferite: Aglaia de 13 ani, Zoia de 11 ani și Victoria de 9 ani. Cele 64 eleve, după vârstă, pot fi împărțite în

⁷ *Ibidem*, f. 3.

⁸ *Ibidem*, f. 4.

⁹ V.A. Urechia, *op.cit.*, tom III, p. 155.

¹⁰ ANBacău, *fond Primăria Bacău*, dosar 44/1858, f. 25.

¹¹ Costache Radu, *Bacăul de la 1850-1900*, Ediția a 2-a, revizuită, Bacău, 2005, p. 33.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 33-34.

următoarele grupe:¹⁵

Nr. eleve	Grupe de vârstă									
	7 ani	8 ani	9 ani	10 ani	11 ani	12 ani	13 ani	14 ani	15 ani	16 ani
64	8	11	10	9	12	7	3	2	1	1

Școala și-a început activitatea într-un local închiriat și neîncăpător, „în casele hărăzite de răposatul Grigore Busuioc pentru înființare de spital în acel oraș, fiind luate în chirie de municipalitatea de acolo pentru pensionat de fete cu treizeci de galbeni pe an”¹⁶.

În primii ani de activitate la Școala de Fete, cadrele didactice s-au lovit de numeroase greutăți de ordin material, situație confirmată de documentele vremii. Prin adresa nr. 28, din 11 ianuarie 1862, directoarea Ana Dobrea avertiza autoritățile locale că dacă vor reduce „cheltuiala întreținerii Shoalei de fete, apoi să îngrijească singură onor Municipalitate și să dea cele necesare, spre a nu se împedeca cursul la shoală. Am așteptatu până acum și vedem că onor Municipalitate nu ia nici o măsură, și că cele trebuitoare lipsescu cu totul la shoală, va asigurezu că ea nu mai funcționează”¹⁷. Situația nu se rezolvă, directoarea școlii văzându-se nevoită să solicite, în mai multe rânduri, pe parcursul lunii mai a anului 1863, fondurile necesare pentru repararea clădirii¹⁸.

Lipsa de interes a autorităților, față de nevoile Școlii de Fete, este reflectată și de faptul că fondurile alocate acesteia erau mai mici, comparativ cu cele ale școlilor de băieți. În adresa din 7 aprilie 1863, directoarea Ana Dobrea solicita Primăriei „a elibera analogul întreținerii Școalei de fete, pe trimestrul al doilea, în raport cu cele ale Școalei 1 de băieți”¹⁹. Pentru a rezolva această situație, directoarea școlii solicită sprijinul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, lucru confirmat și de adresa nr. 3059 a Ministerului din Lăuntru către Municipalitate: „După adresa nr. 2379 ce am primit de la Dl. Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice ca urmare a plângerii ce a întâmpinat de la direcția Școalei de Fete din acel orașu în privința întreținerii școalei vă comunic întocmai Domnilor membri și vă invit a înlesni negreșit și Școalei de Fete toate necesariile de care va avea lipsă spre încetarea unor asemenea reclamații. Doamna Directrice a Școlii de Fete din Bacău, prin raportul nr. 4, ne face cunoscut că suma alocată de către Municipalitate, în bugetul pe 1863, pentru întreținerea școlii au fost mai mică decât a Școalei 1 de băieți și tot deodată necorespunzătoare cu necesitățile școalei... când aceleași necesități ce se simt la școala de băieți sunt

¹⁵ ANBacău, **fond Primăria Bacău**, dosar 44/1858, f. 34-36.

¹⁶ **Ibidem**, dosar 24/1863, f. 26-28, 48.

¹⁷ **Ibidem**, f. 9.

¹⁸ **Ibidem**, f. 46, 49, 56, 64.

¹⁹ **Ibidem**, f. 34.

indispensabile și școlii de fete”²⁰.

Chiar din primul an, revizorul școlilor din Bacău, Constantin Platon, a început întocmirea unei liste de subscripție în vederea adunării unei sume pentru construirea unui local propriu²¹. Acesta se va ridica pe un teren proprietatea orașului, oferit la cererea inspectorului general al școlilor din Moldova²² și va fi inaugurat pe 3 noiembrie 1863²³. Meritul lui Constantin Platon (ctitorul învățământului băcăuan, cel care în 1839 a pus bazele primei școli din Bacău, „Schoala Domnească”) în construirea noului local este subliniat de autoritățile locale cu ocazia inaugurării noii construcții: „Inaugurarea Școlii de Fete în propriul său local, pe lângă bucuria de a vedea realizat în parte unul din scopurile noastre cetățenești au făcut să răsune în noi și cel mai nobil sentiment al omului... sentimentul recunoștinței. Datorăm recunoștință domnului Profesor și cetățean Constantin Platon”²⁴.

Potrivit articolului 42 din Legea Instrucțiunii Publice (1864), autoritățile centrale se ocupau de personal și subvenții pentru școli în timp ce autoritățile locale răspundeau de local, mobilier și lemne de foc. Adeseori, sumele necesare școlilor nici nu figurau în buget, așa cum s-a întâmplat în anul 1865 când autoritățile băcăuane nu au prevăzut fonduri pentru necesitățile școlilor. Drept urmare, Prefectura Bacău, ca răspuns la adresa nr. 166/1865 trimisă de Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, solicita Primăriei să prevadă sumele necesare învățământului pentru anul 1866. Cu toate acestea, cheltuielile efectuate pentru școlile băcăuane în perioada 1 aprilie-28 august 1866, s-au rezumat doar la suma de 310 lei, după cum reiese din raportul casierului comunal, Polachi, în timp ce arhitectul orașului, M. Climescu, într-un deviz privind reparațiile curente ale unităților de învățământ menționa necesitatea sumei de 1253 lei²⁵. Prin urmare, abia un sfert din necesități era acoperit de autoritățile locale.

Trimestrial, se alocau școlii, prin director, banii necesari reparațiilor și întreținerii, acesta la rândul său urmând să găsească meșteri pentru lucrările respective iar pe baza actelor justificative se făcea decontul banilor cheltuiți. Adesea, sumele erau foarte mici și ajungeau cu întârziere, așa încât reparațiile și curățenia din școală nu se puteau termina la timp, și asta într-o perioadă în care trebuia să se pună în aplicare principiul obligativității și gratuității învățământului primar, iar numărul elevelor dornice să învețe era într-o continuă creștere. Semnificativă, în acest sens, este adresa din 19 iulie 1865, prin care directoarea școlii, Elena Constandache, informa Primăria „am vorbit cu zugravul să înceapă lucrul la zugrăvitul ușilor, atât pe acelea ce le-au dat numai o dată anul trecut, la școala fetelor de aici, cât și pe cele nedate”²⁶.

²⁰ **Ibidem**, f. 38, 39.

²¹ **Ibidem**, dosar 44/1858, f. 7.

²² **Ibidem**, f. 15.

²³ **Ibidem**, dosar 24/1863, f. 1.

²⁴ **Ibidem**, f. 14, 15, 16.

²⁵ **Ibidem**, dosar 4/1866, f. 142.

²⁶ **Ibidem**, dosar 70/1864-1865, f. 52.

Școala de Fete funcționa cu 4 clase, fiecare clasă având câte o institutoare. Pe clase, la sfârșitul anului școlar 1864-1865, primul an al aplicării Legii Instrucțiunii Publice, situația elevelor înscrise și promovate era următoarea.²⁷

Clasa	Înscrise	Promovate	Absolvente
I	79	22	-
II	28	14	-
III	10	9	-
IV	6	6	6

Datorită numărului mare de eleve înscrise în clasa I, Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor hotărăște înființarea unei noi clase I sucursală, începând cu anul școlar 1865-1866, așa cum rezultă din adresa Primăriei nr. 1554 din 21 august 1865: „La adresa Dv. nr. 19 pe lângă care îmi comunicați în copie ordinul de la Dl. Ministru de Instrucțiune Publică nr. 26546 în cazul înființării unei noi clase I sucursală, subscribul are onoare a vă răspunde că până la 26 a lunii viitoare să înființeze asemenea clasă tot la Școala de fete ce funcționează astăzi iar primăria se va îngriji cu închirierea unui alt local”²⁸.

Întrucât Școala de Fete reușea să școlarizeze doar o treime din numărul fetelor de vârstă școlară, în 1870, se înființează cea de-a doua școală de fete din Bacău, prima școala publică de fete devenind Școala de Fete Nr. 1.

Până în anul 1910, cursurile s-au desfășurat tot în localul de pe str. Busuioc nr. 25 (astăzi, strada Nicolae Titulescu), local necorespunzător, cu spații mici, mobilier vechi și deteriorat, situație confirmată în procesele-verbale de inspecție din această perioadă. La 4 martie 1894, revizorul școlar D. Scurei menționa: „Starea localului, ca încăpere și ca împărțire a camerelor de studiu rea; ca situație în oraș este într-un loc curat, cu grădină și curte mare, plantată. Mare trebuință de prefacerea localului în interesul încăperii și liniștei. Mobilierul în cea mai mare parte defectuos și ruinat. Școala sub raportul curățeniei, pe cât e cu putință curățenia se păzește. Spațiul sălilor în raport cu numărul școlărilor este neîncăpător și nepotrivit pentru școlărițe”²⁹. La 1 martie 1896, revizorul Toma C. Tăbuș referindu-se la starea localului aprecia: „Mizerabilă de tot. Nici împărțea sălilor de clasă, nici spațiu suficient, nici lumină de ajuns, nici ventilație suficientă. Într-un cuvânt prefacerea localului este de dorit”³⁰. Aprecieri similare și în procesele-verbale încheiate în anii 1902, 1907, 1908, 1910.

Depășind condițiile materiale precare în care trebuiau să-și desfășoare activitatea, institutoarele școlii lucrau cu multă dăruire și abnegație pentru a face un

²⁷ ANBucurești, **fond Ministerul Instrucțiunii Publice**, dosar 426/1864, f. 864; cf. Nicolae Mitrofan, **Monografia Școlii Generale Nr. 5 Bacău** (manuscris), 1975, p. 130.

²⁸ ANBacău, **fond Primăria Bacău**, dosar 70/1864-1865, f. 61

²⁹ Idem, **fond Școala Generală Nr. 5 Bacău**, dosar 2/1893-1894, f. 14.

³⁰ **Ibidem**, dosar 1/1884-1901, f. 1.

învățământ de calitate. Astfel, la inspecția din 5 martie 1896, revizorul școlar Toma C. Tăbuș, inspectând clasa I, menționa: „Elevele citesc bine, la aritmetică am observat ușurință în deslegarea orală a problemelor, elevele fiind îndeajuns de exercitate”³¹. Aprecieri similare și la inspecția din 22 martie 1897 când preciza: „Copilele bine preparate... timp de o oră m-am convins îndeajuns asupra temeiniciei cunoștințelor căpătate. Astfel de rezultate se dobândesc numai după exerciții îndelungate și făcute cu pricepere și dragoste pentru carieră”³². Pe 17 martie 1903, revizorul școlar P. Eugen Stoica, controlând procesul instructiv-educativ desfășurat la Școala de Fete Nr. 1, concluziona: „Elevele citesc mulțumitor din toate punctele de vedere, asemenea, povestesc cu ușurință cele citite. Caietele speciale sunt corectate cu îngrijire și temele la curent. Disciplina bună, atențiunea susținută și curătenia elevelor observată. Tonul clasei mulțumitor. Lucrul de mână se predă după noile metode. D-nele institutoare inspectate astăzi am constatat că își achită datoria în mod conștiincios”³³.

În 1910 se construiește un nou local, după planul tip al Casei Școalelor, cu patru săli de clasă, sală de gimnastică și locuință pentru directoare, pe str. Negel (astăzi strada Trotuș). La 20 octombrie 1912, inspectoarea A. Dimitriu, din partea Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor făcea următoarea remarcă: „sub raportul igienei școala aceasta poate servi ca model. Are 4 săli de clasă spațioase, luminoase cu mobilier nou; are sală de recreație, curte vastă. Școala e foarte bine întreținută, clasele curate, aerisite”³⁴.

În privința populației școlare, documentele de arhivă relevă faptul că unitatea de învățământ respectivă a fost populată de eleve din întreg orașul, nu numai din circumscripția școlară respectivă, în perioada 1859-1918 fiind înscrise 8.253 eleve și absolvind doar 788, adică sub 10%.

În perioada studiată, la Școala de Fete Nr. 1 au funcționat următoarele cadre didactice: Ana Dobrea, Petre Dobrea, Elena Nicolau, Natalia Zaharescu, Elena Constandache, Maria Morțun, Lora Pandele, Otilia Morțun, Natalia Ivanovici, Raluca Ene, Maria Țarălungă, Otilia Tăbuș, Maria Mancaș, Olimpia Grigoriu, Felicia Radu, Alexandrina Tisescu, Elena Teodoru, Cleo Climescu, Elena Gavrilescu, Maria Tufescu, Zamfira Dimitrescu. În această perioadă, funcția de director a fost deținută de: Ana Dobrea (1859-1863), Elena Constandache (1864-1866), Maria Morțun (1866-1891), Otilia Tăbuș (1891-1899), Felicia Radu (1899-1911), Cleo Climescu (1911-1912), Olimpia Grigoriu (1912-1915).

Școala de Fete Nr. 2, de la 1870 la Primul Război Mondial

La 1 septembrie 1870 și-a deschis porțile Școala de Fete Nr. 2, „în casele d-lui Iorgu Meleca pe din dosul Bisericii Catolice” (astăzi Școala „Constantin Platon”).

³¹ **Ibidem**, dosar 1/1894-1901, f. 5.

³² **Ibidem**, f. 6.

³³ **Ibidem**, dosar 2/1902, f. 3.

³⁴ **Ibidem**, f. 22.

Prima institutoare și directoare a acestei școli a fost Elena Berescu³⁵.

Problema localului tulbură multă vreme buna desfășurare a activității la această unitate de învățământ. În anul școlar 1873-1874, funcționează în casele Iconomului V. Rusei din str. Școala Publică „în dosul Bisericii Sf. Neculai”, un local necorespunzător, slab înzestrat cu mobilier și material didactic, după cum rezultă din numeroasele sesizări ale conducerii adresate Primăriei³⁶. În perioada 1877-1880, școala își ține cursurile în casele Mariei Sindelca, o clădire improprie, care se afla la marginea orașului, lângă spital, pe o stradă mocirloasă³⁷. În anii 1880-1882, unitatea școlară își desfășoară activitatea în casele lui Avram Băltâr din str. Județeană și în cele ale lui M. Capril³⁸, iar în perioada 1885-1889, în casele lui N. Donici și Alecu Vasiliu, vecine cu vechea clădire a Mariei Sindelca (probabil că între 1882-1885 funcționase iarăși în casa acesteia). Din corespondență purtată între directoarea școlii și Primărie, putem cunoaște condițiile în care și-a început activitatea Școala de Fete Nr. 2 din Bacău. În repetate rânduri se solicită fie mobilier, fie terminarea reparațiilor sau chiar schimbarea localului necorespunzător.

La lipsa de interes a autorităților se adaugă, în unele etape, și lipsa de implicare a conducerii școlii în întreținerea localului, aspect sesizat de Revisoratul Școlar cu ocazia inspecțiilor efectuate. În procesul verbal încheiat pe 8 mai 1881, referindu-se la starea localului, revizorul școlar Gr. Crăiescu Coledinschi menționa: „starea în care se țin salele de clas, văd că sunt în cea mai mare necurătenie... în unele zile am găsit nemăturat, păreții nescuturați de praf și plini de păiangeni. De asemenea, elevele au arătat că nu se îngrijesc a le pune apă de băut. Se atrage atențiunea D-nei Directoare de a dispune ca salele de clas să fie ținute în curățenie și a se prevedea cu cele trebuincioase”³⁹. De multe ori, deteriorarea bunurilor se datora și elevelor indisciplinate, situație confirmată de Primărie în adresa nr. 5054 din 11 septembrie 1904: „Cu ocaziunea reparațiunilor făcute s-a constatat că mobilierul școlar e foarte degradat prin scrijelituri sau rupere, ce nu poate proveni decât din cauza școlarilor neascultători; asemenea și mulțimea de geamuri sparte, care a provenit sau din cauza școlarilor sau din nepăsarea servitorului școliei. Orice stricăciune s-ar mai face, să se repare de îndată de către cei ce le vor comite neputând admite ca Primăria să mai poarte cheltuieli ce cad în sarcina altora”⁴⁰.

Starea localului influențează și frecvența elevelor, lucru consemnat de documentele vremii:⁴¹

³⁵ Idem, **fond Primăria Bacău**, dosar 105/1870, f. 6.

³⁶ Eleonora Suci, **Școala generală nr. 2 Bacău. Schiță monografică**, Bacău, 1970, p. 4.

³⁷ **Ibidem**, p. 5.

³⁸ ANBacău, **fond Primăria Bacău**, dosar 132/1883, p. 111.

³⁹ Idem, **fond Școala Generală Nr. 2 Bacău**, dosar 2/1881-1885, f. 1.

⁴⁰ **Ibidem**, dosar 1/1904, f. 13.

⁴¹ **Ibidem**, dosar 2/1881-1885, f. 2, 3, 4.

Data	Elev		
	Înscrise	Prezente	Absente
27 noiembrie 1882	152	100	52
18 februarie 1884	144	101	43
8 iunie 1885	156	105	51

În 1889, începe construirea unui nou local, lângă Biserica „Sf. Nicolae”. Școala a fost ridicată pe terenul donat probabil de biserică, în 1884, după cum menționează documentele din arhiva școlii. Construcția a fost terminată în același an, primar fiind pe atunci Costache Radu⁴². Este vorba de clădirea unde astăzi de află „Vivariul”, aparținând de Complexul Muzeal de Științele Naturii „Ion Borcea”.

Noua construcție era din cărămidă și avea 4 săli de clasă „încălzite iarna cu sobe de fier”⁴³. În jurul clădirii erau plantații întreținute de Primărie. Curtea, se pare, că a fost la început mai mică (1025 m²)⁴⁴, întrucât într-o serie de adrese ale școlii, către Primărie, se solicită mărirea acesteia: „având în vedere că această școală este foarte populată și curtea acestei școli fiind foarte mică, după cum ați constatat și Dv. cu ocazia inspecției făcute la această școală rog, binevoiiți, a dispune să se mărească curtea acestei școli cu 4-5 metri în lățime despre Biserica Sf. Neculai. Cu aceasta, s-ar aduce, mult bine din punct de vedere igienic”⁴⁵. În urma acestor repetate solicitări școala a fost împrăștiată în două rânduri, în 1908 și în 1921⁴⁶. Alte adrese solicitau prunduirea curții: „prin unele locuri curtea acestei școli e mai joasă, din care cauză se strânge apa formând bălți. Spre a se împiedica începutul unei infecții, vă rog de a dispune să se trimită câteva care de prund spre a se așeza prin aceste părți joase”⁴⁷, problemă care nu va fi soluționată nici până în anul 1909, medicul orașului constatând la 15 septembrie „curtea trebuie prunduită în unele locuri prin bălți”⁴⁸.

Anual, la sfârșitul cursurilor, direcțiunea școlii înainta Primăriei necesarul de reparații pentru perioada vacanței de vară în vederea deschiderii în bune condiții a noului an școlar. Prin adresa nr. 205, din 30 mai 1901, era prezentat necesarul de reparații pentru anul școlar 1901-1902: „vopsirea pereților a 4 sale de clase cari încă de când s-a făcut această școală nu s-au mai vopsit... antreul de intrare în școală și pereții coridoarelor; văruiul privăților; curățirea, repararea și zugrăvirea a 7 sobe de cărămidă și a 5 sobe de fier; repararea și curățirea fântânei care-i pe cale de a se ruina; repararea zaplazului împrejmuitor și a porților; o sobă de fier în odaia servitorului pentru iarnă; facerea unei șuri de ținut lemnele lungă, lată; punerea a 6 geamuri mari și a 5 mici; boitul și liniatul a 4 table precum și boitul a 4 catedre de clas; repararea

⁴² *Ibidem*, dosar 1/1900-1901, f. 62-67.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 11.

⁴⁶ Eleonora Suci, *op.cit.*, p. 8.

⁴⁷ ANBacău, *fond Școala Generală Nr. 2 Bacău*, dosar 1/1900-1901, f. 203.

⁴⁸ *Ibidem*, dosar 8/1901-1932, f. 13.

clanțelor deteriorate de la uși precum și facerea din nou a cheilor de catedre și dulapurile din clas; repararea ulucilor școalei”⁴⁹.

Desfășurarea normală a procesului de învățământ era prejudiciată și de faptul că școala nu primea o cantitate suficientă de lemne, lipsa acestora determinând în repetate rânduri suspendarea cursurilor. Astfel, prin adresa nr.169 din 4 februarie 1899 se aduce la cunoștință Primăriei „că lemne la această școală nu sunt decât pentru cel mult patru zile... rog a dispune să se trimită lemne pentru ca școala să nu sufere”⁵⁰. Lipsa lemnului va influența procesul de învățământ în așa măsură, încât examenele semestriale nu se vor putea desfășura la datele stabilite, situație confirmată de procesul-verbal încheiat de revizorul școlar Gr. Crăiescu Coledinschi, la 2 ianuarie 1883 și în care se menționează: „astăzi 2 ianuarie, ziua ficsată pentru ținerea examenului de finele semestrului I-iu, am găsit școala închisă din cauza lipsei de lemne pentru încălzitu, după cum ne atestă D-na Directoare”⁵¹.

La lipsa de lemne se adăugau și sobele defecte care împiedicau buna desfășurare a activității la această școală. În noiembrie 1899 Primăria era sesizată că „sobe scot fum în așa mod că ne este imposibil a ținea clasa”⁵². Acestea nu vor fi reparate nici până în 1914 când „soba de la clasa I, fiind foarte defectuoasă, fumul iese în clasă și neputându-se încălzi, cu toată reparația, elevele sufăr de frig sau din cauza fumului și doamna institutoare respectivă e expusă a concedia elevele”⁵³. Același lucru este sesizat și de medicul orașului, la controlul efectuat în ziua de 18 octombrie 1914: „Din cauza defectuoșității coșurilor unele din sobe scot fum ce face imposibilă continuarea cursurilor fiind dăunător ochilor”⁵⁴. Datorită dezinteresului autorităților locale, școala era oricând în pericol de incediu, fapt confirmat de adresa nr. 163, din 12 decembrie 1914, prin care școala informa Primăria că: „s-a aprins coșul de la cancelaria școalei. Dl. Comisar, care a însoțit pompierii, cercetând cauza mi-a comunicat că toate coșurile sunt defecte și lipsesc și scările de pe acoperământ ca să se poată urca la trebuință și din această cauză și coșarii ezită să se urce să le curățe”⁵⁵.

Trecând peste aceste lipsuri și greutăți, institutoarele de la această școală au făcut mari eforturi pentru a asigura un învățământ de calitate, dotând școala cu material didactic, mobilier și manuale școlare. Astfel, pentru a asigura introducerea manualelor aprobate de minister și uniformizarea acestora la toate clasele, pentru cunoașterea de către fiecare elev și părinte a necesarului de rechizite școlare, la începutul fiecărui an școlar, institutoarele se întruneau în „conferință” stabilind lista de

⁴⁹ *Ibidem*, dosar 1/1900-1901, f. 189.

⁵⁰ *Ibidem*, dosar 2/ 1899-1900, f. 247.

⁵¹ *Ibidem*, dosar 2/1881-1885, f. 2.

⁵² *Ibidem*, dosar 2/ 1899-1900, f. 135.

⁵³ *Ibidem*, dosar 2/1914-1915, f. 13.

⁵⁴ *Ibidem*, dosar 8/1901-1932, f. 19.

⁵⁵ *Ibidem*, dosar 2/1914, f. 50.

cărți și rechizite școlare pe clase, care, era afișată apoi în cancelarie și în vestibulul școlii. Procesul verbal din 10 septembrie 1899 este edificator în acest sens: „Noi, institutoarele acestei școli, întrunindu-ne astăzi în conferință (10 septembrie 1899), am stabilit alăturata listă de cărți și rechizite școlare pe clase. Clasa I-a: Abecedarul partea I și II de Meisner; O tablă cu plumb și burete. Clasa a II-a: Cartea de Citire de V. Haram; Aritmetica de D. Broșteanu; Gramatica de I. Manoliu; Geografia de Ortensia Buzoianu; Desemn Geografic de Buzoianu; Un caet special de Kirvasuță și Ariton; Două caete de clasă; Două texte cartonate; Caet de caligrafie de Ciocan Nr. 1, 2, 3; Un caet de desen, linie, creion, equer, condei etc. Clasa III-a: Cartea de Citire de Munteanu; Aritmetica de D. Broșteanu; Gramatica și compuneri de Borgovanu și Odobescu; Geografia de C. Tincu; Caet de hărți-România – de C. Tincu; Caet de Caligrafie Nr. 1, 2, 3 și 4 de Ciocan; Un caet special; Două texte cartonate; Două caete de clasă; Un bloc mic, un raportor, un equer, creion, călmară, condei etc. Clasa IV-a: Carte de Citire de Vârtolaș; Gramatica de Manoliu; Geografia-Globul – de Buzoianu; Aritmetica de Praja; Caet de caligrafie Nr. 1, 2 și 3 de Ciocan; Patru texte cartonate, condei, equer, călmară, creion și linie”⁵⁶. Pentru a se asigura o mai bună colaborare cu familia, începând cu anul școlar 1903-1904, se introduce și carnetul de școlar⁵⁷.

De remarcat că, în aceste liste găsim manuale și caiete tip ale unor institutori băcăuani precum D. Broșteanu, Gh. Chirvăsuță, C.V. Ficșinescu sau Sava Ariton, ceea ce demonstrează preocuparea cadrelor didactice din Bacău pentru perfecționarea procesului de învățământ, pentru a-l face cât mai accesibil elevilor atât din punct de vedere al conținutului, cât și al procurării materialelor necesare pentru școală.

Asigurarea materialului didactic, necesar pentru desfășurarea unor lecții eficiente, a reprezentat o preocupare permanentă a conducerii și institutoarelor acestei școli. Adresa nr. 161 către Revizoratul Școlar atesată starea materialului didactic existent în școală la 24 ianuarie 1901: „a) Bune: harta României; harta Europei; harta Americii de Sud; harta Africii; glob terestru nr. 360; colecție corpuri geometrice; colecție 12 tablouri științe naturale; colecție 36 bucați tabele intuitive de Borgovan; America de Nord; mașina de citit; sfera. b) Rele: 18 tablouri intuitive cl. I; 14 tablouri zoologie; tablouri de religie; 10 hărți vechi; 8 tablouri anatomice; 2 globuri”⁵⁸.

Cu sprijinul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice (prin Casa Școalelor), revizoratului, primăriei dar și datorită stăruințelor conducerii școlii, baza materială s-a îmbogățit permanent, așa cum rezultă din inventarul școlii realizat pe 13 martie 1901⁵⁹, dar și din procesul-verbal de inspecție, încheiat pe 3 octombrie 1894, de revizorul școlar D. Scurei: „Această școală în exceptare de celelalte are oarecare zestre didactică care este păstrată în bună ordine. Doamna Directoare este la înălțimea

⁵⁶ **Ibidem**, dosar 2/ 1899-1900, f. 45, 46.

⁵⁷ **Ibidem**, dosar 1/1903-1904, f. 5, 7.

⁵⁸ **Ibidem**, dosar 2/1899-1900, f. 235.

⁵⁹ **Ibidem**, dosar 1/1900-1901, f. 147, 148.

datoriei și împreună cu colegele D-sale își dă multă osteneală pentru a avea o școală de model”⁶⁰.

Asigurarea obligativității învățământului primar a constituit o preocupare permanentă a institutoarelor de la această unitate de învățământ atât prin acțiuni de sprijinire a elevelor sărace cât și prin aplicarea sistemului de amendare pentru absențe nemotivate. La 16 septembrie 1899, direcțiunea școlii înainta primarului următoarea adresă: „anexat aci, am onoarea a va înainta patru avize de amendare pe viitor pentru elevile ce lipsescu de la școală, rugându-vă să binevoiți a da ordin să se înainteze celor în drept”⁶¹. Multe eleve lipseau de la școală, angajându-se în fabricile care începeau să apară în Bacău. Școala, prin intermediul autorităților locale, va interveni pe lângă conducerea acestor întreprinderi spre a nu mai primi eleve, lăsându-le astfel să-și termine cele 4 clase obligatorii. Semnificativ este următorul document care confirmă această situație, document prin care Revizorul Școlar anunța conducerea Școlii de Fete Nr. 2 „că s-a pus în vedere d-lui Hovsapian, directorul fabricii de casinci, să lase libere pe fete, obligându-se chiar a nu le mai primi la lucru, D-sa neștiind că sunt eleve”⁶².

Elevele lipsite de posibilități materiale erau ajutate de Primărie cu manuale, îmbrăcăminte și încălțăminte, masă la ospătăria comunală. Pe 5 septembrie 1899, direcțiunea școlii primea bonuri ce urmau a fi distribuite „elevelor ce merită a lua hrana la ospătăria comunală”⁶³, pe 13 septembrie 1899 se solicita școlii „ca până în două zile să binevoiți a ne trimite o listă de elevele din acea școală care sunt lipsite de mijloace spre a li se putea procura cărțile necesare pentru studiu”⁶⁴, iar pe 5 octombrie 1899 situația „elevelor din acea școală, orfane și absolut lipsite de mijloace, care ar necesita să fie ajutate cu îmbrăcăminte, indicându-ne în dreptul fiecăreia anume obiectele de îmbrăcăminte, de care are absolută nevoie”⁶⁵.

În perioada 1870-1918 au fost înscrise la Școala de Fete Nr. 2 un număr de 7945 eleve și au absolvit doar 1103, adică în jur de 13% din totalul elevelor înscrise. Numărul mic al elevelor care promovau și așteptau cursurile acestei școli demonstrează, în primul rând, exigența cu care erau apreciate elevele, recurgându-se adesea la unele pedepse precum: oprirea elevelor la școală după orele de curs, admonestarea în fața clasei, copierea unor lecții și reguli, transferarea la altă școală sau chiar eliminarea, pentru abateri foarte grave, cum ar fi furtul⁶⁶. În al doilea rând, datorită condițiilor grele în care trăiau, multe eleve erau nevoite să abandoneze școala înainte de absolvire, realitate confirmată de numărul mare de amenzi anulate de

⁶⁰ **Ibidem**, dosar 2/1894-1938, f. 5.

⁶¹ **Ibidem**, dosar 1/1899-1900, f. 1.

⁶² **Ibidem**, dosar 2/1913-1914, f. 41.

⁶³ **Ibidem**, dosar 2/1899-1900, f. 15.

⁶⁴ **Ibidem**, f. 49.

⁶⁵ **Ibidem**, f. 98.

⁶⁶ **Ibidem**, dosar 4/1902, f. 1-14.

primărie pe motivul stării materiale precare a părinților. Semnificativ, în acest sens, este răspunsul Primăriei, prin adresa nr. 66 din 15 octombrie 1899: „Avizele de amendare pe viitor trimise pe lângă adresa Dv. Nr. 39 înmânându-se persoanelor, am onoarea anexat aici a va trimite dovezile obținute, iar avizele cu Nr. 2 și 3 vi se restituie pe motivele arătate în dosul lor”⁶⁷. De altfel, în marea ei majoritate, populația școlară din această instituție de învățământ băcăuană provenea din familii modeste de muncitori, mici meseriași, funcționari, negustori mărunți.

În această perioadă, la Școala de Fete Nr. 2, au funcționat următoarele institutoare: Elena Berescu, Elena Constandache, Zamfira Homoceanu, Elena Ficșinescu, Chiriaca Metaxa Rădulescu, Olga Constantinescu, Felicia Radu, Cornelia Morțun, Eugenia Dimitriu, Harielia Mândru, Elena Climescu, Elena Teodoru, Eugenia Broșteanu, Maria Vasiliu Tufescu, Olimpia Grigoriu, Aneta Savel, Maria Șandru Orzecovschi, Sofia Gheorghiu, Aurelia Buca. Conducerea școlii, în perioada studiată, a fost asigurată de: Elena Berescu (1870-1875), Elena Constandache (1875-1877), Elena Ficșinescu (1877-1890), Felicia Radu (1890-1898), Olimpia Grigoriu (1899-1912), Eugenia Dimitriu (1912-1920)

Școala de Fete Nr. 3, de la 1899 până la Primul Război Mondial

Creșterea numărului de fete care doreau să învețe carte, faptul că multe dintre acestea rămâneau neînscrise datorită locurilor limitate la cele două școli primare de fete, distanța mare pentru unele eleve, până la Școala de Fete Nr. 1 sau Școala de Fete Nr. 2, determină autoritățile băcăuane să înființeze cea de a treia școală de fete, lucru confirmat de documentele timpului. Astfel, pe 4 septembrie 1899, directoarea Școlii de Fete Nr. 2, prin adresa trimisă Revizoratului Școlar menționa: „Conform art. 20 din regulamentul de administrare interioară a școalelor urbane am onoarea a vă înainta aici anexat lista elevelor rămase neînscrise, din circumscripția școlară respectivă, din cauza lipsei de locuri”, urmând o listă cu 14 eleve⁶⁸.

Școala de Fete Nr. 3 și-a început activitatea pe 15 septembrie 1899, Eugenia Dimitriu fiind numită directoare la această unitate de învățământ nou înființată, conform adresei Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice nr. 62328, din 16 septembrie 1899 către Școala de Fete Nr. 2: „Vi se face cunoscut că D-ra Eugenia Dimitriu, institutoare definitivă la acea școală, este transferată pe ziua de 15 Septembrie a.c. la Școala de Fete Nr. 3 din acel oraș, înființată din nou”⁶⁹.

Datorită lipsei materialului documentar pentru perioada 1899-1932 putem cunoaște doar parțial, din datele găsite în celelalte arhive școlare, unele aspecte referitoare la condițiile în care a funcționat această școală (localul, circumscripția, număr de elevi, cadre didactice etc.).

Studiind circumscripția Școlii de Fete Nr. 3, observăm că ea coincide cu cea a

⁶⁷ *Ibidem*, dosar 1/1899-1900, f. 3.

⁶⁸ *Ibidem*, dosar 2/1899-1900, f. 5.

⁶⁹ *Ibidem*, dosar 2/1899-1900, f. 68.

Școlii de Băieți Nr. 3 (astăzi Școala „Spiru Haret”), cuprinzând un număr mare de străzi, începând de la gară și până pe str. Fabricilor (astăzi strada Milcov). Documentele insuficiente nu ne permit să cunoaștem cu certitudine localul în care a funcționat această școală în momentul înființării ei, dar s-ar părea că în localul Școlii de Băieți Nr. 3 (strada Justiției, astăzi V. Alecsandri), în orele de după amiază sau poate în localuri cedate anual. Pe drept cuvânt, directoarea acestei școli afirma că „singura școală primară din Bacău, rămasă fără locaș propriu, e Școala nr. 3 de Fete”⁷⁰.

Se pare că din lipsă de spațiu, la început școala a funcționat numai cu clasa I, după cum rezultă din adresa trimisă Școlii de Fete Nr. 2 de către revizorul școlar I. Broșteanu: „În vederea ordinului telegrafic Nr. 71933 primit de la Domnul Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, am onoare a vă trimete, aci anexat, lista elevelor promovate în clasa a II-a de la Școala Nr. 3 din localitate, la finele anului școlar 1899-1900, rugându-vă de a le înscrie în clasa a II-a la acea școală și de a le executa să urmeze în mod regulat conform legei și regulamentului. În repartizarea elevelor s-a avut în vedere circumscripțiile școlare și cererile părinților”, urmând o listă cu 25 de eleve însoțită și de certificatele de clasă⁷¹. Același lucru este confirmat și de Costache Radu, care menționa că „...la 1899 s-a înființat a treia școală de fete, însă numai cu o singură clasă, pusă sub direcțiunea doamnei Eugenia Dimitriu”⁷². De altfel, lipsa de spațiu face ca, în 1907, Școala de Fete Nr. 3 să-și înceteze activitatea⁷³.

Aglomerarea Școlii de Fete Nr. 2 determină reînființarea Școlii de Fete Nr. 3 începând cu anul școlar 1911-1912. Pe data de 21 septembrie 1911, directoarea Școlii de Fete Nr. 2 informa Revizoratul Școlar că „aglomerația din clasa I a acestei școli fiind prea mare, având înscrise și urmează în prezent 90 de eleve și neavând locuri decât pentru 70 eleve îmi este cu neputință a mai primi alte eleve”⁷⁴, primind următorul răspuns: „...sunteți invitată a înscrie în clasele I și a II-a un număr cât mai mare de eleve, mai multe decât locuri ar fi, și de orice naționalitate; aceasta în vederea înființării pe ziua de 1 octombrie a.c. a Școlii nr. 3 de Fete, în acest oraș, conform ordinului Ministerului. Această școală va funcționa cu clasele I-a și a II-a unite”⁷⁵. Pe data de 30 septembrie 1911, Revizoratul Școlar convoca directoarea Școlii de Fete Nr. 2 „în cancelaria acestui revizorat, în vederea stabilirii numărului elevelor ce vor forma contingentul noii Școli de Fete nr. 3 din acest oraș”⁷⁶. Listele cu elevele pentru noua școală cuprindeau în jur de 35-40 de eleve în clasa I (având în vedere că Școlii de Fete Nr. 2 i-au rămas înscrise 43 de eleve din cele 90 înregistrate la începutul

⁷⁰ Idem, **fond Școala Elementara de Fete Nr. 3 Bacău**, f. 15.

⁷¹ Idem, **fond Școala Generală Nr. 2 Bacău**, dosar 1/1900-1901, f. 82, 83.

⁷² Costache Radu, **op.cit.**, p. 35.

⁷³ ANBacău, **fond Școala Generală Nr. 2 Bacău**, dosar 1/1907-1908, f. 1-2.

⁷⁴ **Ibidem**, dosar 2/1911-1912, f. 13.

⁷⁵ **Ibidem**, f. 14.

⁷⁶ **Ibidem**, f. 17.

anului) și 16 eleve la clasa a II-a, cu specificarea pentru Școala de Fete Nr. 2 că „toate elevele trecute la Școala Primară nr. 3 Fete, vor fi trimise acestei școli în rând și supravegheate”⁷⁷. Directoarea Școlii de Fete Nr. 3, reînființată în anul școlar 1911-1912, era Elena Teodoru. Se pare că în această perioadă școala a funcționat pe str. Precista (astăzi strada 9 Mai), iar mai apoi pe strada Justiției la nr. 17, în vecinătatea Școlii de Băieți Nr. 3, local pentru care „s-a intervenit în dese rânduri pe lângă primărie ca să facă reparațiile trebuincioase pentru a se putea amenaja cel puțin două săli de clasă”⁷⁸, toate intervențiile făcute fiind zadarnice.

Activitatea extrașcolară, perfecționarea cadrelor didactice

Venit la conducerea învățământului în 1897, Spiru Haret, considerând insuficiente măsurile luate până atunci în direcția lichidării stării de înapoiere culturală a maselor și preocupat pentru a găsi noi căi de eradicare a acestei situații, lărgeste atribuțiile școlii și concepe un întreg sistem instituționalizat, **sistemul extrașcolar haretist**, pus în slujba ridicării nivelului cultural al poporului prin educație. În acest spirit, școlile primare de fete din Bacău vor desfășura activități extrașcolare precum: casa de economie, biblioteca școlară, excursii, serbări școlare la diferite sărbători naționale, școli de adulți.

Casa de economie școlară avea ca scop formarea unei gândiri economice la tânăra generație, încă din primii ani de școală. Respectând Regulamentul de funcționare a acesteia, școlile primare de fete din Bacău și-au constituit case de economie începând cu 1881, activitatea lor intensificându-se în jurul anului 1890.

Centralizând activitatea casei de economie a Școlii de Fete Nr. 2, de la înființare și până la declanșarea Primului Război Mondial, adică perioada 1881-1914, găsim suma de 17.582,15 lei⁷⁹, deci elevele aveau „un frumos capital, necesar meseriei lor și nu vor fi nevoite să se împrumute”, așa cum arăta Olimpia Grigoriu, directoarea școlii respective, încă din 1905, în răspunsurile date la un chestionar trimis de minister și care solicita realizarea de monografii pentru casele de economie din școli.

Activitatea caselor de economie școlară era urmărită permanent, atât de Revizorul Școlar, cât și de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Pe 29 februarie 1912, inspectorul școlar I. Vulcănescu, din minister, menționa: „Am procedat la verificarea registrelor Casei de economie și resturile care nu s-au înapoiat elevelor după părăsirea școalei... Anul acesta 56 depunătoare sunt și d-nele institutoare sunt rugate a activa depunerile, făcând să fie cât mai multe eleve”⁸⁰.

Ceva mai slab funcționa casa de economie de la Școala de Fete Nr. 1, conform procesului-verbal de inspecție, din 15 decembrie 1902, care preciza: „Am inspectat

⁷⁷ **Ibidem**, f. 18.

⁷⁸ Idem, **fond Școala Elementară de Fete Nr. 3 Bacău**, dosar 1/1919, f. 15.

⁷⁹ Idem, **fond Școala Generală Nr. 2 Bacău**, dosar 1/1913-1914, f. 108.

⁸⁰ **Ibidem**, dosar 2/1894-1938, f. 52.

casa de economii de pe lângă această școală, după registrul pe care l-am semnat și în care am găsit depuneri pe anul școlar 1899-1900, lei 37, fiind începute depunerile din luna ianuarie 1900. Asemenea, pe anul școlar 1901-1902 cu depuneri foarte puține. În anul curent 1902-1903 deja se vede un început de activare a depunerilor, așa că din 123 eleve prezente găsim depunând 43, mai mult sau mai puțin regulat. Sumele adunate pe lunile septembrie, octombrie și noiembrie a.c. au fost depuse la timp⁸¹. Situația pare să se îmbunătățească în anii următori, revizorul școlar P. Eugen Stoica consemnând în 1903 și 1905 că la această școală „casa de economie funcționează în mod regulat făcându-se operațiunile la timp⁸²”.

Școlile au început să-și facă câte o mică bibliotecă la puțin timp după înființarea lor. Dar, ca instituții, n-au fost generalizate și n-au beneficiat de o organizare proprie până la Spiru Haret, care, întrevăzând în bibliotecă un mijloc eficient de propășire culturală a românilor prin mijlocirea școlii, a hotărât înființarea lor prin lege.

Un rol important în constituirea și îmbogățirea fondului de carte al bibliotecilor școlare l-a avut „Casa Școalelor”, înființată în 1896. Din adresa nr. 557, din 16 noiembrie 1899, cunoaștem cărțile trimise de aceasta și repartizate de revizorat Școlii de Fete Nr. 2: „1) **Cronica Românilor și a mai multor neamuri**, de Gheorghe Șincai din Șinca (trei volume); 2) **Memoriu asupra internatelor statului**, de Dr. C. Istrate; 3) **25 cânturi destinate uzului școalelor**, de Gavriil Musicescu; 4) **La Roumanie et les Roumains**, par Le Comte Angelo de Gubernatis; 5) **Vieța și activitatea Mitropolitului Veniamin Costache**; 6) **Istoria sub Mihaiu Vodă Viteazul** de Nicolae Bălcescu; 7) **Cartea de Aritmetică pentru clasa III-a primară** de I.V. Praja⁸³. În anul 1904, directoarea Olimpia Grigoriu menționa că în biblioteca Școlii de Fete Nr. 2 sunt 17 volume științifice, 23 literare, 55 didactice, 19 volume care nu pot fi clasate⁸⁴.

Deși puține, documentele din arhivele școlilor de fete din Bacău confirmă preocuparea revizoratului, a direcțiunilor de școli și a institutoarelor de a transforma activitățile educative extrașcolare (excursia, vizita, concursul, serbarea, expoziția) într-un mijloc eficient de educație civică. Astfel, o adresă din anul 1912 trimisă de Revizoratul Școlar către școlile orașului Bacău menționa: „vă rog a avea în vedere ca excursiunile ce urmează a se face sâmbăta după amiază, dacă vor fi făcute în raionul orașului pe la fabrici, muzee, monumente istorice etc. se va urma conform programei. Dacă însă aceste excursiuni vor fi făcute în afară de oraș necesitând timp mai îndelungat, atunci ele vor fi făcute dimineața, cursurile în acea zi fiind cu desăvârșire suspendate⁸⁵”.

⁸¹ Idem, **fond Școala Generală Nr. 5 Bacău**, dosar 2/1902, f. 2.

⁸² **Ibidem**, f. 4, f. 9.

⁸³ Idem, **fond Școala Generală Nr. 2 Bacău**, dosar 2/1899-1900, f. 131,150.

⁸⁴ **Ibidem**, dosar 1/1904-1905, f. 164.

⁸⁵ **Ibidem**, dosar 2/1912-1913, f. 76.

O formă de stimulare a creativității elevilor, de educare patriotică, cetățenească prin spiritul lor competitiv erau concursurile, mai ales atunci când acestea erau însoțite de excursii cu vizitarea unor obiective istorice, culturale, economice. Elevii băcăuani au răspuns la solicitările Societății Științifice Literare „Tinerimea Română”, care organiza anual concursuri între elevii școlilor primare din țară. Din adresa nr. 191/26 aprilie 1901, cunoaștem elevele Școlii de Fete Nr.2 care au participat la un asemenea concurs: „Vă rog, să binevoiți, a înscrie printre concurențele examenului de la Soc. «Tinerimea Română» următoarele eleve de la aceasta școală: cl. II – Cătuneanu Lucia, Zisu Elena, Ciovărnachi Lucia și Venier Paraschiva; cl. III – Bibiri Corina, Georgian Efrosina; cl. IV – Știubeiu Natalia, Capșa Elena, Ciovărnachi Gabriela, rugându-vă totodată a le procura bilete de liber parcurs fiind sărace și depărtarea mare”⁸⁶.

Concursuri se desfășurau și pe plan local, așa cum erau cele de istorie, organizate anual de „Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor”, secția Bacău. Un astfel de concurs, prilejuit de comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, s-a desfășurat, în anul 1904, la Școala de Băieți Nr. 2, cu participarea elevilor din toate școlile primare băcăuane ⁸⁷.

Serbările școlare organizate de școlile de fete din Bacău aveau ca scop aniversarea unor momente importante din istoria neamului, a unor personalități sau a unor evenimente din viața școlii respective. Ziua de 24 Ianuarie 1906 a fost sărbătorită la Școala de Fete Nr. 2 în mod festiv, având loc „o producție școlară cuprinzând cântece, poezii, piesă de teatru. La această producție au fost invitați și părinții elevelor”⁸⁸. Aceste activități erau urmărite cu multă seriozitate de către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, așa cum rezultă din adresa Revizoratului Școlar nr. 943 din 28 mai 1901: „Având în vedere ord. D-lui Ministru al Cultelor și Instrucțiune Publică Nr. 25672 din 24 Maiu a.c., subsemnatul vă invită ca împreună cu D-nul Ion Chirvăsuță, institutor în localitate, să ne prezentați un memoriu de modul cum s-a serbat ziua de 10 Maiu de școlile primare urbane din localitate”⁸⁹.

Serbări se organizau și pentru strângere de fonduri în vederea ajutorării elevelor sărace, activități care prin conținutul și finalitatea lor contribuiau la educarea civică, la dezvoltarea spiritului de solidaritate cu cei aflați în dificultate. La 16 decembrie 1899, directoarea Școlii de Fete Nr. 1 anunța Revizoratul Școlar Bacău că „în înțelegere cu institutoarele acestei școli am organizat o serbare școlară... cu scopul de a veni în ajutorul copilelor sărace și a le îmbrăca”⁹⁰. Pe 19 decembrie 1899, revizorul școlar D.N. Broșteanu își exprima mulțumirea față de o inițiativă similară la Școala de Fete Nr. 2: „Spre satisfacerea cererii Domniei-Voastre, cuprinsă în raportul

⁸⁶ **Ibidem**, dosar 1/1900-1901, f. 179.

⁸⁷ **Ibidem**, dosar 1/1902-1903, f. 186.

⁸⁸ **Ibidem**, dosar 1/1905-1906, f. 105.

⁸⁹ **Ibidem**, dosar 1/1900-1901, f. 192.

⁹⁰ Idem, **fond Școala Generală Nr. 5 Bacău**, dosar 2/1898-1899, f. 188.

Nr. 129, din 16 Decembrie a.c., am onoare a vă face cunoscut, că aprob cu mulțumire lăudabila inițiativă ce ați luat în unire cu colegile Dv. de la școala ce dirigeți – de a da o serbare școlară în folosul elevelor sărace⁹¹.

O preocupare a Revizoratului Școlar și a conducerii unităților de învățământ băcăuane a constituit-o organizarea și coordonarea activității școlilor de adulți ca o condiție pentru înlăturarea analfabetismului. Din necesitatea obiectivă de a răspândi știința de carte în rândul populației de sex feminin, care înregistra un procent mai ridicat de neștiutori de carte, comparativ cu numărul bărbaților analfabeți, au apărut „școlile de adulte” care au funcționat pe lângă Școala de Fete Nr. 1 și Școala de Fete Nr. 2 din Bacău. Revizorul școlar P. Eugen Stoica, cu ocazia inspecției din 18 noiembrie 1902, efectuată la Școala de Fete Nr. 1 menționa că „doamnele institutoare de la această școală, iau o parte însemnată în predarea cursurilor la școala de adulte, secția complementară, pentru care le aduc mulțumiri și laudă⁹². La Școala de Fete Nr. 2, „școala de adulte” a funcționat în anul școlar 1902-1903 cu „secția analfabetelor cărora li s-au predat cunoștințe elementare de scris-citit, aritmetică, religie și lucru de mână⁹³”.

Pentru perfecționarea personalului didactic se organizau conferințe școlare unde urmau a fi dezbătute, sub forma unor schimburi de experiență, probleme legate de buna desfășurare a procesului instructiv-educativ cum ar fi: cele mai eficiente metode de învățământ, asigurarea manualelor școlare și a materialului didactic, legătura școlii cu familia. Aceste conferințe erau de două feluri: **generale** (se desfășurau înaintea începerii anului școlar și primăvara) și **parțiale** (se țineau săptămânal, pe secțiuni de cel mult 16 institutori). Prezența la aceste conferințe era obligatorie, iar absențele puteau fi motivate doar cu aprobarea ministerului și numai cu acte doveditoare. Buna desfășurare a conferințelor săptămânale constituia o preocupare permanentă a conducerii și a tuturor cadrelor didactice din școala care găzduia asemenea activitate, adresa trimisă Primăriei Bacău de către directoarea Școlii de Fete Nr. 2, la 17 septembrie 1899, confirmând acest lucru: „Membrii corpului didactic primar din acest oraș, în întrunirea de la 15 a.c. a hotărât ca, conferințele săptămânale să se țină pentru acest an, în localul acestei școli, în fiecare miercuri de la ora 8 p.m. înainte. Pentru aceasta, vă rog să binevoiți a dispoza, să se dea gazul trebuitor – ca și în anii trecuți⁹⁴. Desfășurarea acestor conferințe era monitorizată permanent de Revizoratul Școlar Bacău, așa cum rezultă din adresa trimisă de revizorul școlar D.N. Broșteanu directoarei Școlii de Fete nr. 2, la 17 noiembrie 1899: „Vă rog să binevoiți a-mi comunica dacă procesele-verbale ale conferințelor didactice săptămânale din anul școlar 1898-1899, se află în arhiva școlii ce Domnia-voastră dirigeți și dacă aceste procese-verbale precum și condica de

⁹¹ Idem, **fond Școala Generală Nr. 2 Bacău**, dosar 2/1899-1900, f. 211.

⁹² Idem, **fond Școala Generală Nr. 5 Bacău**, dosar 2-1902, f. 1.

⁹³ Idem, **fond Școala Generală Nr. 2**, dosar 1/1902-1903, f. 202.

⁹⁴ **ibidem**, dosar 2/1899-1900, f. 63.

prezență la conferințe v-au fost cerute formal, până în prezent, de D-na Directoare a Școlii Nr. 1 de Fete din localitate, care a prezidat acele conferințe⁹⁵. Conferințele generale din aprilie 1904 s-au desfășurat la Școala de Fete Nr. 2, dezbătând următoarele probleme: „metoda de predare a limbii române; rezultatele dobândite cu noua programă, dificultățile întâmpinate și mijloacele cele mai potrivite pentru învingerea lor; predarea geografiei”⁹⁶.

În concluzie, putem spune că, pe fondul legislației școlare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, înfruntând dificultățile inerente începutului, școlile primare de fete din Bacău au răspuns imperativelor momentului: cuprinderea, fără discriminare, a tuturor copiilor în învățământul primar, lichidarea, cât mai grabnică, a analfabetismului în rândul populației active, pentru emanciparea civică și profesională a acesteia, în condițiile în care neștiința de carte reprezenta, alături de sărăcie și igiena precară, un factor ce inhiba progresului general al societății românești.

---

⁹⁵ **Ibidem**, dosar 2/1899-1900, f. 123.

⁹⁶ **Ibidem**, dosar 2/1903-1904, f. 120.